

Culturele multifunctionele organisaties

Een exploratief onderzoek naar organisaties met meerdere culturele functies

atlas research

Nancy Blaker
Joran Veldkamp
Nadine van den Berg
november 2022

Eindredactie

Atlas Research
Capital C, 4^e etage
Weesperplein 4c
1018 XA Amsterdam
020 2371400
info@atlasresearch.nl
www.atlasresearch.nl

© Atlas Research, Amsterdam, 2022

Inhoud

Samenvatting en conclusies	4
1 Inleiding	5
1.1 Ontwikkelingen in de cultuursector	6
1.2 Het huidige onderzoek	9
2 Aanpak onderzoek	10
2.1 Definitie culturele mfo	10
2.2 Het zoekproces naar culturele mfo's	12
3 Overzicht van culturele mfo's in Nederland	14
3.1 De functies van de culturele mfo's	15
3.2 Juridische en bestuurlijke samenwerkingsvormen	16
3.3 Aard van samenwerking	19
3.4 Ligging culturele mfo's	20
4 Relevante toekomstige onderzoeksvragen	23
Literatuur	28
Bijlage 1: Lijst met gemeenten	29
Bijlage 2: Kaarten per provincie	30

Samenvatting en conclusies

Het aantal fusies en samenwerkingen in de cultuursector neemt toe. Waar het echter aan ontbreekt, is inzicht in het aantal culturele multifunctionele organisaties waar dat toe heeft geleid, welke culturele functies die organisaties combineren en hoe de samenwerking binnen die organisaties is vormgegeven. Dit onderzoek biedt een overzicht van de culturele multifunctionele organisaties (mfo's) in Nederland. Dit zijn organisaties die meer dan één culturele functie vervullen, en doorgaans zijn ontstaan uit een samenwerking (en eventueel fusie) van meerdere organisaties. Door middel van analyse van adresgegevens van 2.603 culturele locaties is een lijst gemaakt met 178 culturele mfo's. Er is onder andere gebruikgemaakt van ledenlijsten van brancheverenigingen, data van de KB Nationale Bibliotheek en data over podiumkunsten van Atlas Research.

De meest voorkomende functies die worden uitgeoefend in de culturele mfo's zijn een (kunst & cultuur-) educatiefunctie, een bibliotheekfunctie en een podiumfunctie. In ongeveer driekwart van de culturele mfo's is ook een horecagelegenheid te vinden. Combinaties van culturele functies die het vaakst voorkomen zijn (kunst & cultuur-) educatie met een podium, en (kunst & cultuur-) educatie met een bibliotheek. Andere culturele functies die we meenemen in dit onderzoek zijn film, museum/expositie, erfgoed en algemene culturele programmering.

Ongeveer de helft van de culturele mfo's in dit onderzoek voert meerdere culturele functies uit onder één rechtspersoon en/of één bestuur. Van de 99 culturele mfo's met meerdere rechtspersonen en/of besturen heeft de meerderheid (72%) een 'overkoepelend' rechtspersoon. Dit is bijvoorbeeld een beheerstichting voor de hele locatie, een bestuursstichting voor meerdere organisaties of een coöperatie waaronder de culturele mfo valt. Naar schatting is de horecavoorziening in de culturele mfo's in iets meer dan de helft van de gevallen juridisch gezien onderdeel van een aparte organisatie.

De 178 culturele mfo's zijn verspreid over 130 gemeenten, en zijn niet alleen te vinden in de grote steden. De provincies Groningen, Noord-Brabant en Overijssel hebben de meeste culturele mfo's per 100 duizend inwoners. Het laagste aantal culturele mfo's per 100 duizend inwoners is te vinden in Noord-Holland, Zeeland en Zuid-Holland.

1 Inleiding

Voor een cursus tekenen kunnen mensen terecht bij een centrum voor de kunsten, voor het bezichtigen van kunst en erfgoed bij een museum, voor een culturele voorstelling bij een podium, en voor het lenen van een boek bij de bibliotheek. Deze simpele observatie wordt steeds minder vanzelfsprekend. Bij kunst- en cultuurcentrum Cultura in Ede kunnen bezoekers een cursus fotograferen volgen en muzikles krijgen, maar ze kunnen in hetzelfde gebouw naar het theater, naar de film en naar de bibliotheek. Een vergelijkbaar divers aanbod is te vinden op veel verschillende plekken in Nederland, zoals het Kunstenhuis Idea in de Bilt, SCHUNCK in Heerlen, Rozet in Arnhem en het Forum in Groningen. Dit zijn slechts enkele voorbeelden van de ontwikkeling die centraal staat in dit onderzoek, namelijk de opkomst van culturele multifunctionele organisaties (mfo's). Vaak zijn deze organisaties het resultaat van een juridische en/of bestuurlijke fusie, waarbij bedrijven met gespecialiseerde culturele functies zijn gaan samenwerken. Deze organisaties hebben als doel een duidelijke en vanzelfsprekende plek te worden waar de consument van verschillende vormen van cultureel aanbod kan genieten.

Aan de vorming van culturele multifunctionele organisaties (mfo's) kunnen verschillende redenen ten grondslag liggen. Vaak wordt die vorming gedreven door de gemeentepolitiek. Zoals uit de inventarisatie van de toekomstplannen voor culturele multifunctionele organisaties in deel 2 van dit onderzoek naar voren komt,¹ hebben gemeenten verschillende drijfveren voor de vorming van een culturele mfo. Die variëren van het versterken van de sociale cohesie en het vergroten van de aantrekkingskracht tot het efficiënter inzetten van financiële middelen. Culturele mfo's zelf zien niet alleen meerwaarde in het bieden van een divers aanbod onder één dak, maar geven ook aan dat de samenwerking hen een sterkere positie geeft. Niet alleen naar de gemeente toe, maar ook als aantrekkelijke samenwerkingspartner voor andere partijen.²

¹ Blaker, N., Berg, N. van den, Veldkamp, J. (2022). Toekomstplannen. Een inventarisatie van toekomstige culturele multifunctionele organisaties. Amsterdam: Atlas Research.

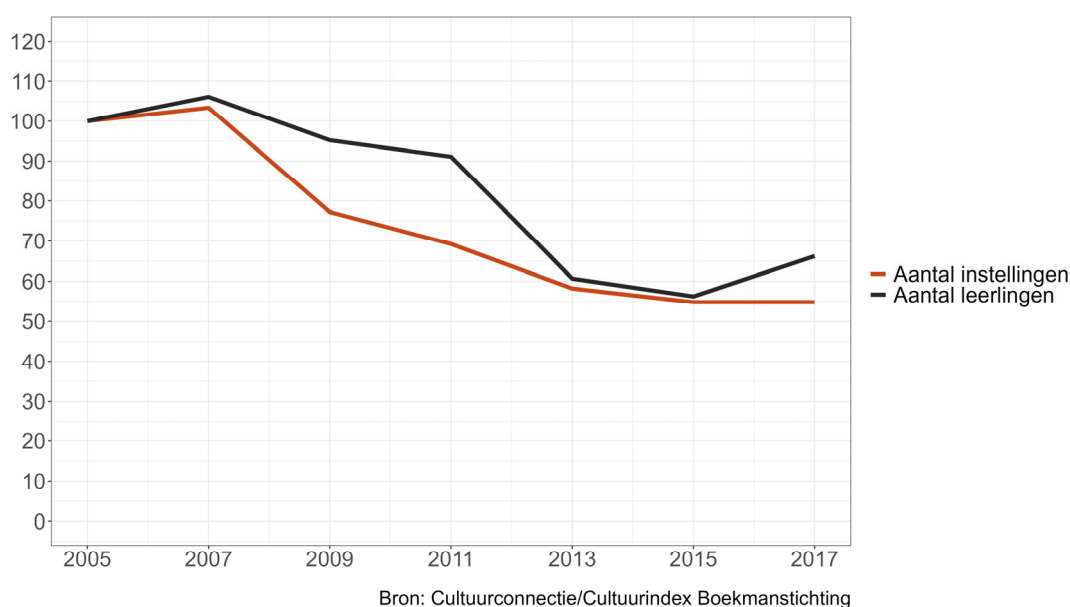
² Berg, N. van den, Blaker, N., Veldkamp, J. (2022). Gegevenslevering bibliotheken in gecombineerde instellingen. Onderzoek naar knelpunten en mogelijkheden tot verbetering. Amsterdam: Atlas Research.

1.1 Ontwikkelingen in de cultuursector

Het aantal fusies en samenwerkingen in de cultuursector neemt toe. Die ontwikkeling is gepaard gegaan met (en een resultante van) een afname van het aantal standalone culturele organisaties, zoals bijvoorbeeld muziekscholen, centra voor de kunsten en bibliotheken.

Deze ontwikkeling is binnen de branche kunst- cultuureducatie zichtbaar bij bijvoorbeeld de centra voor de kunsten, waar van 2005 tot en met 2017 zowel het aantal instellingen als het aantal leerlingen is gedaald. Figuur 1.1 laat deze afname zien.

Figuur 1.1 Trend aantal instellingen en leerlingen van de centra voor de kunsten (index, 2005 = 100)

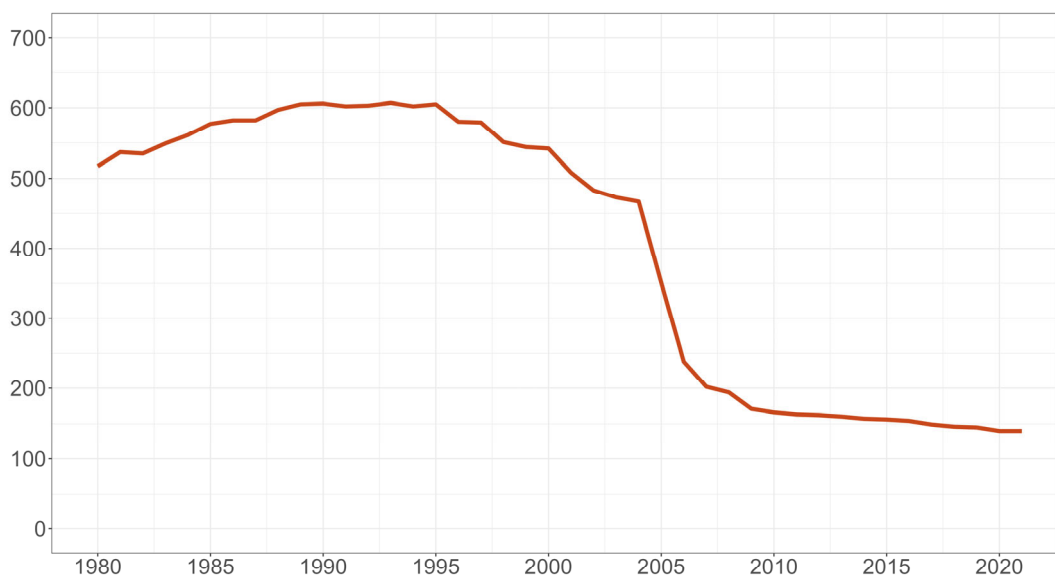

In de bibliotheekbranche daalde het aantal bibliotheekorganisaties drastisch, van 607 bibliotheekorganisaties in 1993 tot 139 bibliotheekorganisaties in 2021.³ Deze ontwikkeling is te zien in figuur 1.2. De afname werd in de eerste plaats in gang gezet door de Bibliotheekvernieuwingsoperatie (2001–2008), als reactie op een advies van de Raad voor Cultuur (1998) en het rapport *Open poort tot kennis* van de Commissie Meijer (Stuurgroep Herstructurering Openbaar Bibliotheekwerk, 2000). De doelstelling van de vernieuwingsoperatie was om grotere, regionale bibliotheekorganisaties te vormen. Concreet betekende dit dat

³ Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, 2022. De aantallen op CBS Statline van 2021 zijn gebaseerd op voorlopige cijfers

gemeentebibliotheken samen verder gingen als basisbibliotheken, en zo vanuit één organisatie in meerdere gemeenten dezelfde bibliotheekdiensten als voorheen konden verlenen.

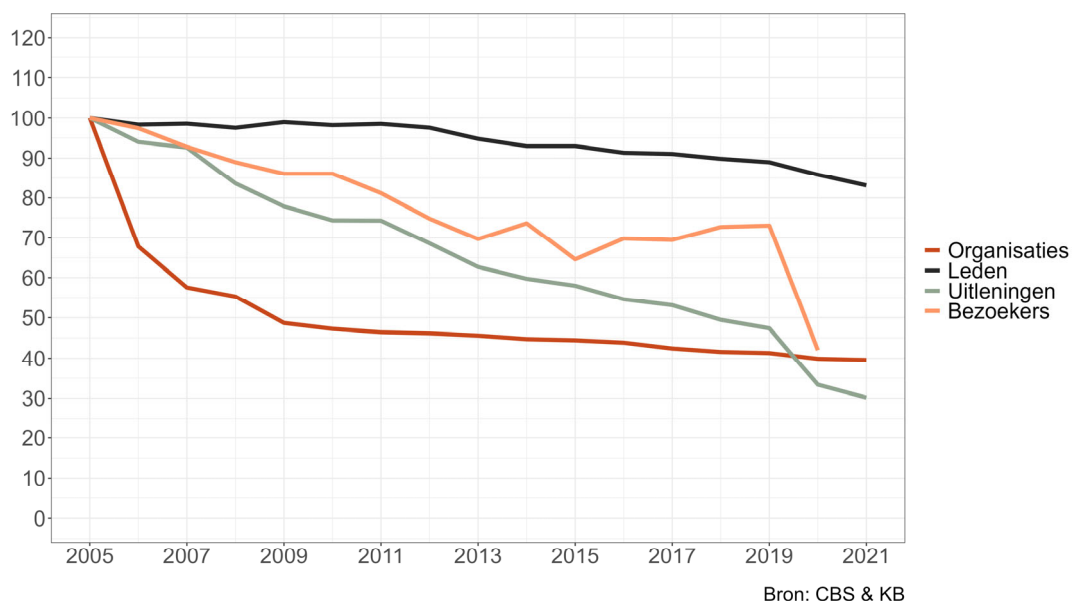
Figuur 1.2 De ontwikkeling van het aantal bibliotheekorganisaties in Nederland

Bron: CBS

Een van de oorzaken voor de afname van culturele organisaties is dat in de periode 2010 tot 2020 het geld dat gemeenten voor cultuur konden inzetten, is afgenomen. Dit komt onder andere door de financiële crisis van 2008, en meer recent in 2015 door de decentralisatie van overheidstaken op het gebied van jeugdzorg, werk, inkomen en zorg naar gemeenteniveau (Rijksoverheid, 2015). Daardoor leeft er bij gemeenten het idee dat er een efficiëntieslag gemaakt moet worden: er moet met minder financiële middelen meer bereikt worden op het gebied van cultuur en educatie. Samenwerken is daarom op basis van financiële gronden een rationeel motief, omdat er samen vaak een stabielere bestaansrecht is dan als losse organisaties. Kok (2019) geeft in *Handreiking voor Krachtige Cultuur Kernen* als voorbeeld dat een volksuniversiteit en centrum voor de kunsten die separaat opereren daarom tegenwoordig vaak ter discussie staan. Een andere oorzaak voor de toenemende mate van samenwerking van culturele instellingen, is de afnemende vraag naar de traditionele culturele diensten (Kok, 2019). Figuur 1.3 laat zien dat het aantal bibliotheekorganisaties, het aantal fysieke uitleningen en het aantal bezoekers in de periode 2005-2019 een vlucht naar beneden hebben genomen.

Figuur 1.3 De ontwikkeling van het aantal organisaties, de leden, het aantal uitleningen en de bezoekers van de bibliotheek (index, 2005 = 100)

Dit afnemende gebruik van de traditionele culturele diensten werkt samenwerking tussen verschillende culturele instellingen – zoals centra voor de kunsten, muziekscholen, volksuniversiteiten en bibliotheken – in de hand. Deze samenwerkingen komen in verschillende vormen voor, en hebben een grote variatie aan namen. Multifunctionele organisatie (mfo) en gecombineerde instelling zijn algemene benamingen wanneer meerdere organisaties zo nauw samenwerken dat ze (deels) een gezamenlijke nieuwe organisatie vormen, vaak op een gedeelde locatie. Deze gedeelde locatie heet een multifunctionele accommodatie. Maar verschillende organisaties onder één dak betekent niet per definitie dat ze meer delen dan alleen de voordeur. De nieuwe samenwerkingsvormen hebben een scala aan namen, die in verschillende gevallen een heel andere invulling kunnen hebben. Het gaat bijvoorbeeld om cultuurhuis, kulturhus, cultuurcluster, cultuurgebouw, cultuurbedrijf, kunstbedrijf en cultuurcentrum. In dit onderzoek maken we een inventarisatie van een gedeelte van culturele organisaties met dergelijke samenwerkingsvormen, namelijk die organisaties die meerdere culturele functies combineren.

1.2 Het huidige onderzoek

Door het sterk veranderende culturele veld in de afgelopen jaren komen samenwerkingen tussen culturele organisaties steeds vaker voor, maar er mist momenteel een duidelijk overzicht van dit type organisaties. We focussen in dit onderzoek specifiek op organisaties die meerdere culturele functies uitoefenen, en noemen dit een *culturele mfo*. Het gaat dan om organisaties die minimaal twee culturele functies vervullen. Een centrum voor de kunsten dat samenwerkt met een bibliotheek of een museum is een voorbeeld van een culturele mfo. Er vindt daarnaast ook samenwerking plaats tussen culturele instellingen en andere typen organisaties, zoals scholen, maatschappelijke organisaties of zorginstellingen. Dit type multifunctionele organisatie valt buiten de scope van dit onderzoek tenzij de organisatie meerdere culturele functies vervult. Voor dit onderzoek verzamelen we informatie over culturele mfo's om inzicht te geven in de huidige situatie en de verdere ontwikkeling van dit type organisaties.

In hoofdstuk 2 gaan we in op de definitie van een culturele mfo en bespreken we het zoekproces naar culturele mfo's in Nederland. In hoofdstuk 3 analyseren we de informatie die te vinden is over culturele mfo's. Deze informatie verzamelen we op instellingsniveau, zoals de juridische en bestuurlijke samenstelling van de organisaties, en de verschillende culturele functies die worden uitgevoerd. Verder gebruiken we data over bibliotheken in mfo's en bibliotheken in mfa's met andere culturele organisaties om een overzicht te geven van de mate van samenwerking op het gebied van bijvoorbeeld administratieve, financiële en personeelszaken. Ook kijken we naar de spreiding van culturele mfo's in Nederland. We eindigen in hoofdstuk 4 met een korte discussie van mogelijke knelpunten die culturele mfo's ervaren, en stellen een aantal relevante toekomstige onderzoeksvragen voor.

2 Aanpak onderzoek

Er is momenteel geen overzicht van de verschillende multifunctionele organisaties in de cultuursector. Deels komt dit door onduidelijkheid rond de definitie. Wat tellen we wel en niet mee als culturele mfo? Het gebruik van namen als 'cultuurhuis', 'kulturhus', 'cultuurcluster' of 'cultuurcentrum' is niet consistent genoeg om alle instellingen met een dergelijke naam automatisch te scharen onder de noemer culturele mfo. Een cultuurhuis kan een dorps huis zijn, of een grotere organisatie die een bibliotheek, theater en een muziekschool huisvest. Een eenduidig antwoord op de vraag wat een culturele multifunctionele organisatie is, zal niet uit dit rapport voortkomen. Het opent eerder de discussie welke organisatievormen in de cultuursector mee moeten gaan tellen in de toekomst onder de noemer multifunctioneel. Echter, er is wel een werkbare definitie nodig om een lijst potentiële culturele mfo's in beeld te krijgen. Dit hoofdstuk begint met het uitlichten van de definitie van een culturele mfo in het huidige onderzoek, en beschrijft daarna hoe we deze organisaties inventariseren.

2.1 Definitie culturele mfo

In dit onderzoek brengen we culturele multifunctionele organisaties (mfo's) in beeld. Om dit te realiseren moeten we eerst duidelijk maken wat onder een culturele mfo valt. Het gaat in de eerste plaats om organisaties die meerdere culturele functies uitvoeren, al dan niet vanaf één locatie, of een culturele locatie die bestaat uit meerdere culturele organisaties en waar meerdere culturele functies worden aangeboden aan bezoekers. De verwachting is dat een groot deel van deze culturele mfo's een samenwerkingsverband is tussen verschillende culturele organisaties, of ooit is begonnen als samenwerkingsverband, maar dit is geen vereiste.

Aangezien er meerdere culturele functies aanwezig moeten zijn, tellen organisaties of locaties die één culturele functie combineren met één of meerdere niet-culturele functies niet mee. Er moeten minstens twee culturele functies vervuld worden. Een bibliotheek in een samenwerkingsverband met een sporthal telt dus bijvoorbeeld op zichzelf niet mee, maar als die organisatie of locatie óók bijvoorbeeld kunsteducatie aanbiedt, telt deze wel mee.

Voor dit onderzoek komen we uit op de volgende *werkbare* definitie van een culturele mfo:

“Een culturele mfo is een culturele organisatie of locatie die meerdere culturele functies aan bezoekers biedt”

Een belangrijk punt bij het vaststellen van de definitie van een culturele mfo is dat we rekening moeten houden met de beschikbare data die we gebruiken voor het vinden van culturele mfo's. In de beschikbare data zit bijvoorbeeld geen informatie over de juridische geschiedenis van de organisatie (is deze het resultaat van een eerdere fusie?); wel is er informatie voorhanden of een organisatie of locatie meerdere culturele functies uitvoert en welke dat zijn. De culturele functies die worden meegenomen in dit onderzoek zijn die van een bibliotheek, het aanbieden van culturele educatie (waaronder kunsteducatie en volksuniversiteit)⁴, een podium (muziek, theater, overige podiumkunsten), een filmhuis of bioscoop, een museum (waaronder ook expositieruimtes en galerieën), een erfgoedorganisatie (stadsarchief, tentoonstellen van erfgoed) en het aanbieden van een gemengde culturele programmering (een structureel cultureel programma met een combinatie van bijvoorbeeld podiumkunsten, exposities, filmvertoningen en educatie).

De definitie die wij hanteren in dit onderzoek is deels gebaseerd op het idee van een Krachtige Cultuur Kern (kck); een *“samenwerkingsverband van culturele organisaties die huisvesting delen en gezamenlijk een grotere toegevoegde waarde willen realiseren voor bezoekers en deelnemers”* (Kok, 2019). Het samenwerkingsverband kan daarbij verschillende vormen aannemen, namelijk inhoudelijk en juridisch. Bij een kck wordt uitgegaan van een juridische samenwerkingsvorm. Dit houdt bijvoorbeeld in gezamenlijke uitbesteding van bepaalde diensten, gezamenlijk personeel inzetten voor gedeelde functies (zoals het gebouwbeheer) of een strategisch partnerschap voor het ontwikkelen van gezamenlijke diensten. Ook is er bijvoorbeeld sprake van een federatie of coöperatie waarvan de organisaties samen deel uitmaken, een bestuurlijke fusie in de vorm van een gezamenlijke

⁴ Onder de educatiefunctie vallen educatieve organisaties en organisatieonderdelen die op de locatie van de mfo educatie aanbieden op het gebied van kunst en cultuur. Dit zijn bijvoorbeeld muziekscholen, dansscholen, theaterscholen, organisaties met een systematisch cursusaanbod op het gebied van kunst & cultuur, en centra voor de kunsten. Ook volksuniversiteiten vallen hieronder.

stichting of een complete juridische fusie waarbij één nieuw rechtspersoon wordt gecreëerd voor de nieuwe multifunctionele organisatie.

Bij de inhoudelijke samenwerkingsvormen zijn de organisaties minder met elkaar verstrengd. Ze onderhouden bijvoorbeeld een gezamenlijk netwerk, hebben een gezamenlijke balie of publieke ruimte, of een (gedeeltelijk) samen gerealiseerde programmering. Deze inhoudelijke samenwerkingsvormen worden voor een deel ook meegenomen in het huidige onderzoek. Dit heeft twee hoofdredenen, namelijk 1) de samenwerkingsvormen zijn niet altijd even duidelijk te onderscheiden op basis van beschikbare data en 2) inhoudelijke samenwerking is een basis (en mogelijk een voorstadium) voor juridische samenwerkingsvormen. Verder sluiten we organisaties niet uit die niet een gebouw delen. Een goed voorbeeld is BplusC in Leiden. Deze culturele mfo is een bibliotheek en een centrum voor kunst en cultuur. Echter, BplusC zit niet in één multifunctioneel gebouw, maar is verdeeld over verschillende locaties in en rondom Leiden.

Een andere aanpassing op de definitie van een kck die we voor dit onderzoek hebben doorgevoerd, is dat een huidige culturele mfo niet per se een samenwerkingsverband is tussen culturele organisaties. Na een tijd te hebben samengewerkt, nadat bijvoorbeeld een complete bestuurlijke en juridische fusie gerealiseerd is, is het één organisatie die meerdere culturele functies uitvoert. Het is dan wel *het resultaat van* een samenwerkingsverband tussen culturele organisaties, maar aangezien wij kijken naar organisaties in hun huidige vorm zal het niet altijd duidelijk zijn dat de nieuwe culturele mfo het resultaat is van een fusie van meerdere organisaties. Verder is het theoretisch gezien mogelijk dat vanuit één organisatie een culturele multifunctionele organisatie gevormd wordt. Om geen culturele mfo's te missen zoeken we dus ook naar enkele organisaties die meerdere culturele functies uitvoeren.

2.2 Het zoekproces naar culturele mfo's

Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van verschillende databronnen. Uit deze databronnen zijn adresgegevens gehaald van de verschillende culturele organisaties, locaties of functies. Tabel 2.1 geeft een overzicht van deze databronnen, met de culturele functie die uit de bron gehaald wordt. Alle verschillende culturele adressen zijn in één bestand samengevoegd. Dit totale bestand bevat 2.603 culturele adressen, waarin naar overeenkomsten is gezocht op postcode. Dit gebeurt in de eerste plaats op PC6-niveau (zescijferige postcode) en niet op huisnummer, omdat gebouwen met meerdere culturele organisaties meerdere huisnummers kunnen hebben en zo overeenkomsten gemist kunnen worden. De overeenkomsten die gevonden worden op postcodeniveau zijn nader bekeken en opgenomen als culturele mfo indien het enkele organisaties of locaties blijken te zijn die meerdere culturele

functies vervullen. Verder zijn de originele databronnen nader onderzocht waar meer informatie over mogelijke multifunctionaliteit beschikbaar was. De KB bibliotheekdata geeft bijvoorbeeld aan wanneer een bibliotheek in een multifunctioneel gebouw zit of onderdeel is van een multifunctionele organisatie. De podiumdata van VNPF en VSCD geven aan wanneer een podium meer dan één functie heeft. Deze potentiële culturele mfo's zijn ook nader onderzocht, en meegenomen in de dataset indien er meer dan één *culturele* functie aanwezig was.

Tabel 2.1 Databronnen waar adresgegevens van de verschillende culturele functies uit zijn gehaald

Databron	Culturele functie
Koninklijke Bibliotheek (KB)	Bibliotheek
Cultuurconnectie (CC)	Kunsteducatie en volksuniversiteiten
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)	Museum/expositie
Nederlandse Galerie Associatie (NGA)	Museum/expositie
Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals (VNPF)	Podiumkunsten
Vereniging van Schouwburg en Concertgebouwdirecties (VSCD)	Podiumkunsten
Atlas Research podiumkunstendatabase	Podiumkunsten
Nederlandse Vereniging voor Bioscopen en Filmhuizen (NVBF)	Bioscoop/filmhuis

3 Overzicht van culturele mfo's in Nederland

Het zoekproces beschreven in hoofdstuk 2 resulteerde in een lijst van 178 culturele mfo's. Voor elke organisatie is op basis van een scala aan online bronnen verdere informatie geregistreerd (zie voor een overzicht tabel 3.1). De belangrijkste verkende online databronnen zijn de websites van de organisaties, de website van de Kamer van Koophandel, nieuwsberichten, jaarverslagen van de organisaties, social media pagina's, en gemeentelijke websites met informatie over het cultuuraanbod.

Tabel 3.1 Informatie verzameld over de 178 culturele mfo's

Informatie	Toelichting
Juridische samenstelling	Heeft de organisatie/locatie één rechtspersoon, of meerdere rechtspersonen?
Bestuurlijke samenstelling	Is er één bestuur aanwezig, of meer dan één bestuur?
Overkoepelend rechtspersoon?	In het geval van meerdere rechtspersonen – is één rechtspersoon verantwoordelijk voor een overkoepelende functie, zoals een beheerstichting of coöperatie?
Culturele functies	Welke van deze culturele functies wordt uitgevoerd: bibliotheek, (kunst)educatie, podium, film, museum/expositie, erfgoed, algemene culturele programmering
Horecafunctie	Is er een horecagelegenheid aanwezig?

De verwachting is dat deze 178 culturele mfo's een onderschatting zijn van het daadwerkelijke aantal. Er zitten namelijk beperkingen aan de zoekmethode, waarbij het mogelijk is dat culturele mfo's gemist zijn die niet op het "juiste adres" geregistreerd staan. We hebben zoveel mogelijk het bezoekadres aangehouden bij het zoeken. Het kan echter voorkomen dat we een bezoekadres hebben gemist. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren wanneer een organisatie meerdere vestigingen heeft, waarvan niet elke vestiging in de data staat. Ook kan het misgaan wanneer het adres van de organisatie afwijkt van een bezoekadres. Verder kunnen we er niet van uitgaan dat de 2.603 adressen in de data waarin we gezocht hebben alle mogelijke culturele mfo's van Nederland bevat. Het gaat dus om een steekproef.

Er zijn aan de andere kant ook een paar twijfelgevallen die door het zoekproces wel als culturele mfo in dit onderzoek naar voren komen, maar die wellicht beter niet meegeteld kunnen worden. Deze gevallen zijn doorgaans niet het resultaat van een samenwerkingsverband of fusie van organisaties. Het is doorgaans één organisatie die gaandeweg meerdere culturele functies is gaan vervullen – bijvoorbeeld een poppodium dat ook een intern filmhuis heeft geopend. Bij deze voorbeelden is het onzeker of de verschillende functies kunnen worden gezien als volwaardig, of als nevenfuncties van de hoofdfunctie. Vera in Groningen is hiervan een voorbeeld. Vera staat bekend als muziekpodium, maar heeft ook een filmhuis (geprogrammeerd door een aparte vrijwilligersorganisatie; Vera Zienema) en beeldende kunstexposities (met in-huis geproduceerde kunst, geëxposeerd op eigen locatie en elders). Vera is zeker multifunctioneel, en geeft meerwaarde aan bezoekers door meer dan alleen muziek aan te bieden. Echter, het kan ook worden gezien als een muziekpodium dat culturele nevenfuncties is gaan uitvoeren. Dit soort twijfelgevallen vormt een kleine minderheid in de dataset. In hoofdstuk 4 wordt hier verder op ingegaan in het kader van vervolgonderzoek.

3.1 De functies van de culturele mfo's

Een aantal culturele functies werd in dit onderzoek geïnterpreteerd, namelijk bibliotheek, educatie, podium, film, museum/expositie, erfgoed en algemene culturele programmering. Elke culturele mfo vervult minstens twee van deze functies. Gemiddeld genomen vervullen de culturele mfo's drie functies. In tabel 3.2 staat aangegeven bij welk percentage van de culturele mfo's elke functie voorkomt. Hier is ook de horecafunctie geïnterpreteerd.⁵

Tabel 3.2 Percentage waarmee elke culturele (en horeca) functie voorkomt onder de culturele mfo's

Culturele functie	Aanwezig bij % van culturele mfo's
Podium	70%
Educatie (kunsteducatie en volksuniversiteit)	65%
Bibliotheek	54%
Film	39%
Museum/expositie	29%
Algemene culturele programmering	12%
Erfgoed	7%
Horecagelegenheid	78%

⁵ De horecafunctie is geen culturele functie. De culturele mfo's in de dataset hebben altijd minstens twee culturele functies, er zijn geen culturele mfo's met maar één culturele functie plus de horecafunctie. Het gemiddelde van drie functies per mfo is dan ook exclusief de horecafunctie.

Podium, educatie (kunsteducatie en volksuniversiteit) en bibliotheek waren de meest voorkomende culturele functies in de geïnventariseerde mfo's. Een paar van de meest voorkomende combinaties zijn een podiumfunctie met een educatiefunctie (bij 47% van de 178 mfo's komt deze combinatie voor) en een bibliotheekfunctie met een educatiefunctie (bij 33% van de 178 mfo's komt deze combinatie voor).

3.2 Juridische en bestuurlijke samenwerkingsvormen

Voor elk van de 178 culturele mfo's is in het handelsregister op de website van de Kamer van Koophandel opgezocht welke culturele functies onder een eigen rechtsnaam worden uitgevoerd.⁶ Ook is in het handelsregister gezocht naar een overkoepelend rechtspersoon – bijvoorbeeld een beheerstichting of een coöperatie. In jaarverslagen, op websites van de culturele mfo's en in nieuwsberichten is vervolgens gezocht naar informatie over de bestuurlijke samenwerkingsvorm. Is er één bestuur gevormd dat over meerdere culturele functies gaat, of bestaan er (nog) meerdere besturen die elk een onderdeel van de culturele mfo voor zijn rekening neemt? Door het mogelijk ontbreken van de meest actuele informatie kan het voorkomen dat er ondertussen een andere vorm van bestuurlijke samenwerking is ontstaan, die bijvoorbeeld nog niet in het meest recente jaarverslag is genoemd. De inschrijving in het handelsregister is echter wel actueel, dus de informatie over de juridische samenwerkingsvorm kan als betrouwbaarder worden beschouwd voor wat betreft de actuele situatie.

Eén rechtspersoon voor meerdere culturele functies

Tabel 3.3 laat zien dat 43% van de culturele mfo's alle culturele functies onder één rechtspersoon uitvoert. Dit zijn gevallen waarbij alle samenwerkende organisaties of alle culturele functies op een locatie onder één rechtspersoon vallen. Dit geeft echter een onderschatting van het aantal gevallen waarbij meerdere culturele functies uitgevoerd worden door één rechtspersoon. Er zijn gevallen van grotere multifunctionele accommodaties waarbinnen een culturele mfo actief is. Als er meerdere samenwerkende rechtspersonen aanwezig zijn in de grotere multifunctionele accommodatie, maar er binnen die accommodatie een culturele mfo is die gefuseerd is tot één rechtspersoon, wordt deze niet meegeteld. Wanneer we deze gevallen ook meetellen als culturele mfo's waarbij meer dan één culturele functie vervuld wordt door één rechtspersoon, is het percentage 55%. Bij meer van de helft van de culturele mfo's is er dus sprake van één rechtspersoon die verschillende culturele functies uitoefent. Voorbeelden hiervan zijn Huis 73 in Den Bosch, BplusC in Leiden, CODA in

⁶ Het gaat hierbij om rechtspersonen die de culturele functie uitvoeren. Rechtspersonen die de culturele functies ondersteunen, bijvoorbeeld een stichting gericht op een vriendenkring of fondsenwerving, tellen we hier niet mee.

Apeldoorn en Oyfo in Hengelo. Deze vier organisaties hebben naast één rechtspersoon ook allemaal één bestuur. Een opvallende organisatievorm onder de mfo's met één rechtspersoon zijn organisaties die onder een gemeente vallen. Dit is bijvoorbeeld het geval bij Centre Céramique in Maastricht. Deze organisatie is het resultaat van fusies tussen muziekschool Kumulus, het Natuurhistorisch Museum Maastricht en de bibliotheek Maastricht. Deze verschillende organisaties zijn opgenomen in het handelsregister als nevenvestigingen van het Stadhuis, en zijn onderdeel van de gemeente Maastricht. Organisatorisch is er één samenwerkende bedrijfsvoering voor de verschillende onderdelen van Centre Céramique en de verschillende nevenvestigingen.⁷

Tabel 3.3 Percentage van samenwerkingsvormen onder de culturele mfo's

Juridische en bestuurlijke vormen	Percentage culturele mfo's
Juridisch één rechtspersoon	43%
Juridisch één rechtspersoon, inclusief mfo's binnen een grotere accommodatie met aanvullende rechtspersonen	55%
Eén bestuur (en eventueel één raad van toezicht)	49%
Eén bestuur, inclusief mfo's binnen een grotere accommodatie met aanvullende besturen	61%

Eén bestuur voor meerdere culturele functies

Verder laat tabel 3.3 zien dat ongeveer de helft (49%) van de culturele mfo's onder één bestuur valt. Als we weer de gevallen meetellen waarbij een culturele mfo in een grotere multifunctionele accommodatie zit met een aanvullend bestuur, komen we uit op 61%. Dit zijn gevallen waarbij kleinere mfo's, die bijvoorbeeld al eerder een bestuurlijke fusie maakten, nu ook samenwerken en samen zijn gehuisvest met andere culturele organisaties die nog een eigen bestuur hebben. Bij ongeveer de helft van de culturele mfo's is er dus sprake van één bestuur dat over meerdere culturele functies gaat.

Organisatievormen met meerdere rechtspersonen

Bij de meerderheid van culturele mfo's met meerdere rechtspersonen is een "overkoepelende" rechtspersoon aanwezig. Dit is bijvoorbeeld een beheerstichting die de gezamenlijke huisvesting beheert, een stichting die de verschillende organisaties bestuurt of een coöperatie waaronder meerdere rechtspersonen van de culturele mfo vallen. Een voorbeeld van een mfo die gebruikmaakt van een coöperatie als rechtsvorm is het Eemhuis⁸ in

⁷ Zie voor meer info: <https://bibliotheek.centreceramique.nl/organisatie/bedrijfsinformatie>

⁸ Voor meer info zie: <https://heteemhuis.nl/het-eemhuis/>

Amersfoort. De organisaties Archief Eemland, de Bibliotheek Eemland, Kunsthal KAdE en Scholen in de kunst zijn alle lid van Coöperatie Eemhuis U.A. Deze organisaties hebben alle een eigen bestuur en eventueel raad van toezicht. Een voorbeeld van een culturele mfo met meerdere rechtspersonen en een overkoepelende stichting die over het bestuur (en toezicht) van de organisaties gaat is DNK (De Nieuwe Kolk) in Assen.⁹ Stichting DNK heeft een bestuur en raad van toezicht voor de gezamenlijke organisatie die bestaat uit de rechtspersonen Stichting Openbare Bibliotheek Assen en Stichting Theater en Bioscoop De Nieuwe Kolk. Van de 99 culturele mfo's met meerdere rechtspersonen en/of meerdere besturen, heeft 72% een overkoepelend rechtspersoon. Dit is waarschijnlijk een onderschatting, aangezien alleen overkoepelende rechtspersonen zijn geregistreerd als ze a) ingeschreven staan in het handelsregister op hetzelfde adres als de culturele mfo, of b) op de website of in een jaarverslag van de culturele mfo expliciet vermeld staan als overkoepelende rechtspersoon.

Er is een grote variatie aan vormen van juridische en bestuurlijke samenwerkingen binnen de 178 geïnventariseerde culturele mfo's. Wanneer er juridisch gezien sprake is van één organisatie is er doorgaans ook één bestuur.¹⁰ Echter, het komt dus voor dat na een bestuurlijke fusie meerdere rechtspersonen blijven bestaan. Dit is bijvoorbeeld het geval bij ABC Huis in Alkmaar, waarbij de Bibliotheek Kennemerwaard en centrum voor de kunsten Artiance begin 2021 fuseerden, met één directeur in de nieuwe organisatievorm. Er is verder een overkoepelende stichting opgericht, Stichting ABC Huis, maar de bibliotheek en Artiance staan beide nog ingeschreven in het handelsregister als aparte rechtspersonen. Een dergelijke constructie van één bestuur met aparte rechtspersonen voor de verschillende culturele functies is bij elf (6%) van de gevonden culturele mfo's terug te zien.

Horeca

Als laatste is gekeken naar de organisatievorm wat betreft horeca. Deze informatie was relatief lastig te vinden. Om deze reden hebben we een steekproef genomen van 66 culturele mfo's met een horecavoorziening, en hiervoor onderzocht of de horeca in eigen beheer is of bij de horecavoorziening van de culturele mfo een aparte rechtspersoon hoort. Bij 56% van de culturele mfo's in de onderzochte steekproef is de horecavoorziening juridisch (onderdeel van) een aparte organisatie, en in de andere 44% van de gevallen is de horeca in eigen beheer.

⁹ Voor meer info zie: <https://www.dnk.nl/info-contact/over-dnk/>

¹⁰ Voor twee gevallen kon dit niet expliciet bevestigd worden door gebrek aan informatie.

3.3 Aard van samenwerking

Bij de verschillende culturele mfo's varieert de aard van de samenwerking tussen de (sub) organisaties, bijvoorbeeld op het gebied van financiën, administratie, personeel, marketing, en publieksruimte. Onder de culturele mfo's met één rechtspersoon en één bestuur kunnen we ervan uitgaan dat dergelijke zaken in grote mate gedeeld zijn. Er is dan één personeelsbestand, één administratie, en financiën zijn niet gescheiden. Bij de culturele mfo's die meerdere rechtspersonen en/of meerdere besturen hebben, zal dit naar verwachting ingewikkelder liggen. Het verzamelen van informatie over de precieze aard van samenwerking tussen de verschillende organisaties kost met behulp van deskresearch veel tijd. Om deze reden maken we gebruik van eerdere verzamelde gegevens van KB Nationale Bibliotheek. De KB verzamelde in 2020 data door middel van een enquête over bibliotheken die onderdeel zijn van een multifunctionele accommodatie (mfa). Door deze data te koppelen aan de huidige lijst van culturele mfo's, hebben we informatie over 84 bibliotheekorganisaties op het gebied van financiën, personeel, programmering, marketingcommunicatie, het delen van publieksruimte en het delen van kantoorruimte. Deze 84 bibliotheekorganisaties zijn alle onderdeel van de culturele mfo's die voor dit onderzoek zijn geïnventariseerd.¹¹ Tabel 3.4 laat zien welk percentage van deze organisaties de verschillende onderdelen gezamenlijk, deels gezamenlijk, of niet gezamenlijk uitvoeren met andere organisaties.

Tabel 3.4 Mate van samenwerking op verschillende onderdelen van bibliotheekorganisaties in een mfa. Achter elk onderdeel staat de respons op dat onderdeel van de enquête

Onderdeel	Niet gezamenlijk	Deels gezamenlijk	Gezamenlijk
Financiën (72)	88%	6%	7%
Personeel (78)	87%	8%	5%
Programmering (77)	47%	47%	6%
Marketing (79)	67%	25%	8%
Publieksruimte (81)	36%	35%	30%
Kantoor (80)	80%	8%	12%

Samenwerking tussen organisaties komt het vaakst voor in de vorm van het delen van publieksruimte en het realiseren van de programmering. Meer dan de helft van de bibliotheekorganisaties deelt de publieksruimte (deels) met een andere organisatie, en bij meer dan de helft wordt de programmering (deels) in samenwerking met een andere organisatie gerealiseerd. Marketing wordt bij ongeveer een derde van de bibliotheekorganisaties (deels) gezamenlijk uitgevoerd. Kantoorruimte wordt in 20% van de

¹¹ De complete data van de KB betreffen een veel hoger aantal bibliotheekorganisaties in een mfa. Echter, dit zijn voornamelijk bibliotheken die ruimte delen met niet-culturele organisaties, zoals scholen of organisaties in de zorgsector. Om alleen de meest relevante data te analyseren voor dit onderzoek nemen we alleen de 84 bibliotheekorganisaties mee die al in de lijst van 178 culturele mfo's staan.

gevallen (deels) gedeeld, en het (deels) gezamenlijk organiseren van financiën of personeel gebeurt in 13% van de gevallen.

3.4 Ligging culturele mfo's

De culturele mfo's liggen verspreid over 130 gemeenten in Nederland. Zie bijlage 1 voor de volledige lijst gemeenten waarin minstens één culturele mfo gevonden is. Voor 81 culturele mfo's geldt dat deze liggen in een woonplaats die een centrumfunctie heeft. Dit betekent dat de plaats voorzieningen heeft voor meer dan de eigen inwoners,¹² en dat het verzorgingsgebied van deze culturele mfo's waarschijnlijk relatief groot is. De verwachting is namelijk dat ook mensen buiten de woonplaats gebruikmaken van deze culturele mfo's. De andere 97 culturele mfo's liggen in een woonplaats die geen centrumfunctie heeft. Deze mfo's hebben waarschijnlijk een kleiner verzorgingsgebied. De 81 culturele mfo's die in een centrumplaats liggen met een groter verzorgingsgebied zijn verspreid over 47 woonplaatsen. In eerder onderzoek zijn 57 stedelijke regio's aangewezen met een centrumplaats.¹³ In tabel 3.5 staat een overzicht van de 57 centrumplaatsen, met een groene kleur voor centrumplaatsen waar minstens één culturele mfo aanwezig is, en een oranje kleur voor centrumplaatsen waarvoor geen culturele mfo in de data staat. Er zijn tien centrumplaatsen waarin geen culturele mfo gevonden is. Later zal onderzocht worden of er wel plannen zijn om in deze plaatsen een culturele mfo te vestigen.

Tabel 3.5 Centrumplaatsen met (groen) en zonder (oranje) een culturele mfo in deze data

Alkmaar	Den Haag	Heerlen	Middelburg (Z.)	Sneek	Delft
Almelo	Doetinchem	Helmond	Nijmegen	Tiel	Den Helder
Alphen a/d Rijn	Dordrecht	Hengelo (O.)	Emmeloord	Tilburg	Deventer
Amersfoort	Ede	Hilversum	Oss	Utrecht	Gorinchem
Amsterdam	Eindhoven	Hoogeveen	Roermond	Venlo	Haarlem
Apeldoorn	Emmen	Hoorn	Roosendaal	Weert	Heerenveen
Arnhem	Enschede	Leeuwarden	Rotterdam	Zwolle	Meppel
Assen	Goes	Leiden	s-Hertogenbosch		Terneuzen
Bergen op Zoom	Gouda	Lelystad	Sittard		Winterswijk
Breda	Groningen	Maastricht	Drachten		Zutphen

¹² Zie voor meer informatie over de 57 stedelijke regio's in Nederland: Marlet, G, Woerkens, C. (2018) Atlas voor gemeenten 2018: Cultuur. Utrecht: Atlas voor Gemeenten

¹³ Zie voor meer informatie over de 57 stedelijke regio's in Nederland: Marlet, G, Woerkens, C. (2018) Atlas voor gemeenten 2018: Cultuur. Utrecht: Atlas voor Gemeenten

Er zijn culturele mfo's geïdentificeerd in elke provincie. De meeste culturele mfo's in absolute aantallen zijn gevonden in Noord-Brabant, Zuid-Holland en Gelderland. Een overzicht van het aantal culturele mfo's per provincie staat in tabel 3.6. De provincies met de minste culturele mfo's zijn Zeeland, Flevoland en Drenthe. Per hoofd van de bevolking ontstaat er een ander beeld. In de laatste kolom van tabel 3.6 is het aantal culturele mfo's te zien per 100.000 inwoners. Groningen, Overijssel en Noord-Brabant hebben de meeste culturele mfo's per 100.000 inwoners; de provincies Noord-Holland, Zeeland en Zuid-Holland de minste.

Tabel 3.6 Aantallen culturele mfo's per provincie

Provincie	Aantal mfo's	Aandeel	Per 100k inwoners
Noord-Brabant	35	19,66%	1,4
Zuid-Holland	33	18,54%	0,9
Gelderland	23	12,92%	1,1
Noord-Holland	18	10,11%	0,6
Overijssel	16	8,99%	1,4
Utrecht	13	7,3%	1,0
Groningen	10	5,62%	1,7
Limburg	10	5,62%	0,9
Friesland	7	3,93%	1,1
Drenthe	5	2,81%	1,0
Flevoland	5	2,81%	1,2
Zeeland	3	1,69%	0,8

Figuur 3.1 laat de 178 culturele mfo's zien op de kaart van Nederland. Dit zijn alleen de hoofdvestigingen van de organisaties, dus per mfo is er één vestiging op de kaart weergegeven. Voor een gedetailleerder beeld per provincie verwijzen we naar Bijlage 2.

Figuur 3.1 De hoofdvestigingen van de 178 culturele mfo's in Nederland per 1-5-2022

Bron: Atlas Research

4 Relevante toekomstige onderzoeksvragen

Dit onderzoek geeft inzicht in de huidige omvang van het aantal culturele mfo's (178) in Nederland met als peildatum 1-5-2022. Daarnaast biedt het informatie over de verschillende culturele functies die deze culturele mfo's vervullen, welke juridische en bestuurlijke samenwerkingsvormen er zijn en wat de geografische spreiding is. Ook is in deel 2 van dit onderzoek een inventarisatie van de toekomstige groei van culturele mfo's gemaakt en is daarmee duidelijk wat er in de nabije toekomst nog aan culturele mfo's aan zit te komen.¹⁴ Met de resultaten uit deze rapporten is een eerste stap gezet om in kaart te brengen wat de huidige stand en de verwachte ontwikkeling is van de branche. Veel van de mogelijke knelpunten die culturele mfo's ervaren, vallen echter buiten de scope van dit onderzoek. In dit hoofdstuk worden deze knelpunten aangestipt en wordt een aantal relevante toekomstige onderzoeksonderwerpen geïdentificeerd.

Definitie culturele mfo's

Voor dit onderzoek hebben we een werkbare definitie van een culturele mfo gebruikt, namelijk een organisatie of locatie die meerdere culturele functies aan bezoekers biedt. Met deze definitie hebben we een voorlopige lijst kunnen opstellen met culturele mfo's die in dit rapport zijn uitgelicht. Deze voorlopige lijst vormt het beginpunt van een discussie over wat een culturele mfo precies is (en ook wat niet). Wat zijn precies de verdere vereisten om een culturele multifunctionele organisatie te zijn? Is het een vereiste dat de culturele mfo het resultaat is van een bestuurlijke en/of juridische fusie? Kunnen organisaties die wel multifunctioneel zijn, maar niet ontstaan zijn uit meerdere organisaties ook een culturele mfo zijn? Waar ligt de scheidslijn tussen een multifunctionele accommodatie (mfa) met meerdere organisaties die samenwerken en een echte mfo? En welke eisen stellen we aan de samenwerking tussen die organisaties in een mfa om onder de noemer mfo te vallen? Deze (en andere) vragen zullen in samenwerking met stakeholders moeten worden beantwoord om tot een meer duidelijk afgebakende definitie te komen van een culturele mfo. We bevelen aan om de voorlopige lijst culturele mfo's nader te bestuderen, twijfelgevallen ("is dit wel echt een mfo, en waarom twijfelen we daaraan?") en zekerheden ("dit is zeker een

¹⁴ Blaker, N., Berg, N. van den, Veldkamp, J. (2022): Toekomstplannen. Een inventarisatie van toekomstige culturele multifunctionele organisaties. Amsterdam: Atlas Research.

mfo, omdat...”) te identificeren en ontbrekende culturele mfo’s te laten aanvullen door ervaringsdeskundigen uit het culturele veld.

Naast de organisaties die in dit rapport naar voren zijn gekomen die meerdere culturele functies uitoefenen, zijn er nog andere organisaties die multifunctioneel zijn, maar die één culturele functie combineren met bijvoorbeeld een welzijnsfunctie. Denk aan een combinatie van een podium met sportvoorzieningen, of een buurthuis met een sociaal-maatschappelijk programma én een cultureel aanbod. Er zal stil moeten worden gestaan bij de vraag of dergelijke organisaties ook onder de noemer culturele mfo vallen.

Ook musea en podia bieden een steeds groter aanbod aan educatieve programma’s (Taskforce Museumeducatie, 2015; Schep et al. 2019; Dieleman et al. 2019). Omdat educatie steeds belangrijker is voor deze instellingen hebben zij steeds meer weg van een culturele mfo. Het verschil is echter dat het educatieve onderdeel van de organisatie doorgaans niet voortkomt uit een fusie met een educatieve organisatie, maar wordt gevormd vanuit de primaire organisatie zelf. Als de educatieve functie even “groot” wordt als de originele primaire functie van podium of museum, is het de vraag of de organisatie een culturele mfo geworden is.

Vormgeving organisatie culturele mfo’s

In hoofdstuk 3 zijn we ingegaan op de aard van samenwerking van de verschillende organisaties of deelfuncties binnen culturele mfo’s. Dataverzameling door middel van deskresearch over de exacte manier van samenwerken tussen de verschillende suburbanisaties is ingewikkeld en tijdrovend. Om hier toch uitspraken over te kunnen doen, is gebruikgemaakt van secundaire enquêtedata van de KB uit 2020. De resultaten geven een eerste indicatie van de mate van samenwerking, maar behelzen enkel de 84 mfo’s met een bibliotheekorganisatie (47%). Idealiter zou deze informatie voor de gehele onderzoekspopulatie van de 178 culturele mfo’s met als peildatum 1-5-2022 bekend zijn. Daarnaast zou een verdiepingsslag wenselijk zijn om niet alleen de mate van samenwerking (niet gezamenlijk, deels gezamenlijk of gezamenlijk), maar ook de precieze vormgeving op het gebied van administratie, financiën en personeel nader te bestuderen. Het is relevant om te onderzoeken hoe geïntegreerd of gescheiden de culturele mfo’s op deze onderdelen zijn. Hoe is het financieel beheer ingericht? Met welke fiscale regimes heeft men te maken? Hoe worden de pensioenfondsen bepaald? Hoeveel verschillende cao’s zitten er in het personeelsbestand? Het beantwoorden van dit type verdiepende vragen helpt om het huidige landschap van de branche nog beter in beeld te brengen.

Een illustratief voorbeeld van een knelpunt binnen de organisatie van culturele mfo's is dat de verschillende culturele functies doorgaans werken met aparte cao's. Voor alle deelfuncties die geïnventariseerd zijn in dit onderzoek bestaat een aparte cao. Voor een op zichzelf staande bibliotheek is het logisch dat de medewerkers onder de cao voor Openbare Bibliotheken vallen. Het wordt echter ingewikkelder wanneer een culturele mfo bestaat uit een museum, een erfgoedcentrum, een school voor de kunsten en een bibliotheek. In een dergelijke organisatie vallen medewerkers mogelijk onder vier verschillende cao's, terwijl de overlap in werkzaamheden bij bepaalde functies erg groot kan zijn (of zelfs volledig hetzelfde is, neem bijvoorbeeld een balie-medewerker bij de centrale ingang van een mfo). Het is waardevol om in kaart te brengen hoe culturele mfo's hiermee omgaan en welke problemen ze daarbij tegenkomen.

Vervolgonderzoek naar de organisatiestructuur van culturele mfo's is aan te bevelen. Hierbij is het raadzaam om niet alleen van deskresearch uit te gaan, maar de organisaties zelf meer bij het onderzoek te betrekken om zo ontbrekende informatie te achterhalen en meer verdieping te krijgen.

Geschiedenis totstandkoming van culturele mfo's

Uit de inventarisatie van de toekomstplannen in deel 2 van dit onderzoek zijn verschillende redenen voor de totstandkoming van een culturele mfo naar voren gekomen. Vanuit de gemeentepolitiek wordt dit bijvoorbeeld vaak aangedreven omdat het de sociale cohesie en aantrekkingskracht van de lokale omgeving stimuleert en er met minder (financiële) middelen meer bereikt kan worden. Vanuit de organisaties worden onder andere de diversiteit die zij kunnen bieden vanuit één centrale plek en het versterken van de algehele positie genoemd. Voor de dertig geïnventariseerde toekomstplannen is de motivatie om een mfo te vormen bekend, maar voor de huidige onderzoekspopulatie is dit (nog) niet geïnventariseerd. Om de huidige ontwikkeling – de opmars van culturele mfo's – meer context te geven is het interessant om de totstandkoming van de al bestaande mfo's in kaart te brengen.

Succes en toegevoegde waarde van culturele mfo's

Er zijn verschillende redenen om een culturele mfo te vormen, bijvoorbeeld efficiënter omgaan met beperkte financiële middelen, meer bezoekers trekken of door samen te werken meer waarde creëren voor bezoekers. Het is niet bekend in welke mate deze doelen ook daadwerkelijk behaald worden. Het zou zeer waardevol zijn om te onderzoeken wat de toegevoegde waarde is van het vormen van een culturele mfo, tegenover het in stand houden

van losse organisaties. Culturele mfo's die in de nabije toekomst worden gevormd zouden daartoe bijvoorbeeld gevolgd kunnen worden in hun proces.

In deel 2 van dit onderzoek is geïnventariseerd hoeveel culturele mfo's er de komende jaren bijkomen als alle plannen daadwerkelijk gerealiseerd worden. Het is interessant om ook de eventuele tegenbeweging in kaart te brengen: zijn er culturele mfo's die teruggaan of van plan zijn om terug te gaan naar de losse, oorspronkelijke organisaties? Het is dan waardevol om uit te lichten waarom zij hiervoor kiezen.

Een constant veranderend landschap

De informatie die we voor dit onderzoek hebben verzameld over culturele mfo's is aan verandering onderhevig. De organisaties van culturele mfo's laten constant nieuwe ontwikkelingen zien, waardoor het raadzaam is om informatie over deze organisaties (waar mogelijk) met enige regelmaat te actualiseren. Een belangrijke kanttekening tot slot is dat dit onderzoek als peildatum 1-5-2022 heeft, en dat sommige data die beschikbaar waren uit 2020 komen. De voortdurende ontwikkelingen in het culturele veld kunnen ertoe leiden dat de omvang en/of de verdeling qua functies en samenstellingen en/of de spreiding op het moment van publicatie van dit rapport al veranderd is.

Gegevenslevering en benchmarking

Organisaties in de cultuursector kunnen een idee krijgen van hoe ze presteren ten opzichte van soortgelijke organisaties door middel van benchmarking. Voor centra voor de kunsten geeft branchevereniging Cultuurconnectie vergelijkend inzicht via het Kunsteducatie Analyse Systeem (KANs) en de KB Nationale Bibliotheek verzamelt in het kader van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) jaarlijks data van de bibliotheekorganisaties in Nederland. De Museumvereniging geeft inzicht in museumcijfers zodat individuele musea een vergelijking kunnen maken tussen de eigen cijfers en die van andere instellingen. Voor de poppodia is er het Poppodium Analyse Systeem (PAS) van de Vereniging Nederlandse Poppodia en -Festivals (VNPF) en voor theaters is er het Theater Analyse Systeem (TAS) van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD).

Culturele mfo's kunnen voor de losse culturele functies vergelijkingen maken met dergelijke benchmarkdata, maar het kan lastig zijn voor culturele mfo's om cijfers voor de verschillende culturele functies uit te splitsen. Dit is voornamelijk het geval bij geheel geïntrigeerde multifunctionele organisaties die een complete bestuurlijke en juridische fusie hebben ondergaan, en zichzelf uitdrukkelijk als één organisatie zien. Atlas Research onderzocht parallel aan dit onderzoek (knelpunten in) de gegevenslevering van bibliotheken in gecombineerde

instellingen in het kader van de Wsob (Van den Berg, Blaker, & Veldkamp, 2022). Uit dat onderzoek kwam naar voren dat er veel onduidelijkheid bestaat onder bibliotheekorganisaties in gecombineerde instellingen over hoe ze moeten omgaan met het bijhouden van gegevens over bijvoorbeeld bezoekers, activiteiten, personeel en financiën. Sommige gecombineerde instellingen houden cijfers bij per culturele functie, andere maken een inschatting van het aandeel van de verschillende culturele functies in de organisatie, en weer andere leveren totaalcijfers van de hele gecombineerde instelling. De vragenlijsten die de bibliotheekorganisaties voor de gegevenslevering Wsob invullen, zijn onvoldoende toegespitst op de situatie van bibliotheken in culturele mfo's. Hoe culturele mfo's gegevens bijhouden, verdient meer aandacht zodat cijfers uit de branche zo accuraat mogelijk zijn en waarde hebben voor verschillende stakeholders.

Literatuur

- Burgt, A. van de & Hoek, S. van de (2021). Bibliotheekstatistiek 2020. Den Haag: KB.
- Dieleman, C, de Bonth, C, van den Bulk, L, van Miert, M, de Vreede, M. (2019): Betovering en betekenis, Trendrapport theater-, dans- en muziekeducatie. Utrecht: LKCA.
- Kok, J. (2019). Handreiking Krachtige Cultuur Kernen. Utrecht: Cultuurconnectie.
- Raad voor Cultuur (1998). Advies over de bestuurlijke organisatie van het openbare bibliotheekwerk. Brief aan de staatssecretaris van Cultuur. Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur (2020). Een bibliotheek voor iedereen. Versterking Bibliotheekwet noodzakelijk. Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Rijksoverheid (2015). Decentralisatie van overheidstaken naar gemeenten. Geraadpleegd op 10 februari 2022
- Schep, M, de Vreede, M, van den Bulk, L, Groeneboer, J., Veldhuizen, A. (2019): Interactie en inclusie, Trendrapport museum- en erfgoededucatie 2019. Utrecht: LKCA
- Stuurgroep Herstructurering Openbaar Bibliotheekwerk (2000). Open poort tot kennis.
- Taskforce Museumeducatie (2015): In musea komt onderwijs tot leven. Amsterdam: Museumvereniging
- Van den Berg, N, Blaker, N, Veldkamp, J. (2022): Gegevenslevering bibliotheken in gecombineerde instellingen. Onderzoek naar knelpunten en mogelijkheden tot verbetering. Amsterdam: Atlas Research

Bijlage 1:

Lijst met gemeenten

In onderstaande lijst staat een overzicht van de 130 gemeenten waar minstens één culturele mfo aanwezig is volgens de data verzameld voor dit onderzoek.

's-Gravenhage	Doetinchem	Hellevoetsluis	Midden-Groningen	Súdwest-Fryslân
's-Hertogenbosch	Dordrecht	Helmond	Mill en Sint Hubert	Tiel
Alkmaar	Dronten	Hendrik-Ido-Ambacht	Nieuwegein	Tilburg
Almelo	Ede	Hengelo	Nijmegen	Uden
Almere	Eemsdelta	Heusden	Noordoostpolder	Utrecht
Alphen aan den Rijn	Eindhoven	Hillegom	Noordwijk	Utrechtse Heuvelrug
Amersfoort	Emmen	Hilvarenbeek	Nunspeet	Valkenswaard
Amstelveen	Enkhuizen	Hilversum	Oegstgeest	Veendam
Amsterdam	Enschede	Hoogeveen	Oisterwijk	Veenendaal
Apeldoorn	Etten-Leur	Hoorn	Oldambt	Venlo
Arnhem	Gemert-Bakel	Houten	Olst-Wijhe	Vlissingen
Assen	Gilze en Rijen	IJsselstein	Oosterhout	Waalwijk
Baarle-Nassau	Goeree-Overflakkee	Kampen	Oss	Wassenaar
Barendrecht	Goes	Kerkrade	Oude IJsselstreek	Weert
Berg en Dal	Goirle	Krimpenerwaard	Pijnacker-Nootdorp	West Betuwe
Bergen op Zoom	Gouda	Lansingerland	Purmerend	Westerkwartier
Bernheze	Groningen	Laren	Putten	Westland
Best	Haaksbergen	Leeuwarden	Rheden	Weststellingwerf
Bodegraven-Reeuwijk	Haarlemmermeer	Leiden	Rijssen-Holtén	Wijchen
Borne	Hardenberg	Lelystad	Roermond	Woerden
Breda	Harderwijk	Lingewaard	Roosendaal	Woudenberg
Brielle	Heemskerk	Losser	Rotterdam	Zaanstad
Coevorden	Heerde	Maassluis	Schagen	Zevenaar
Cranendonck	Heerhugowaard	Maastricht	Schiermonnikoog	Zoetermeer
Dalfsen	Heerlen	Meerijstad	Sittard-Geleen	Zwartewaterland
De Bilt	Hellendoorn	Middelburg	Smallingerland	Zwolle

Bijlage 2: Kaarten per provincie

In bijlage 2 staan de (hoofdvestigingen van) culturele mfo's afgebeeld op kaarten van de provincies. Alleen de namen van de gemeenten met een culturele mfo zijn weergegeven.

Figuur B1. De culturele multifunctionele organisaties in Groningen per 1-5-2022

Bron: Atlas Research

Figuur B2. De culturele multifunctionele organisaties in Friesland per 1-5-2022

Bron: Atlas Research

Figuur B3 De culturele multifunctionele organisaties in Drenthe per 1-5-2022

Bron: Atlas Research

Figuur B4. De culturele multifunctionele organisaties in Overijssel per 1-5-2022

Bron: Atlas Research

Figuur B5. De culturele multifunctionele organisaties in Gelderland per 1-5-2022

Bron: Atlas Research

Figuur B6. De culturele multifunctionele organisaties in Flevoland per 1-5-2022

Bron: Atlas Research

Figuur B7. De culturele multifunctionele organisaties in Utrecht per 1-5-2022

Bron: Atlas Research

Figuur B8. De culturele multifunctionele organisaties in Noord-Holland per 1-5-2022

Bron: Atlas Research

Figuur B9. De culturele multifunctionele organisaties in Zuid-Holland per 1-5-2022

Bron: Atlas Research

Figuur B10. De culturele multifunctionele organisaties in Noord-Brabant per 1-5-2022

Bron: Atlas Research

Figuur B11. De culturele multifunctionele organisaties in Zeeland per 1-5-2022

Bron: Atlas Research

Figuur B12. De culturele multifunctionele organisaties in Limburg per 1-5-2022

Bron: Atlas Research